

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)

ББК ю941.3я431

А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТТРАЖДАЛИМ ВІД ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

Проблема організації надання психологічної допомоги постраждалим від військових дій на Сході країни сьогодні набуває особливої гостроти і актуальності. Найбільш важливими проблемами у цій царині є адаптація переселених у нових соціальних умовах, адаптація військовослужбовців до мирного життя, психологічна реабілітація поранених, сімей загиблих, дітей і сімей, що знаходяться в зоні бойових дій. Працівники психологічної служби беруть активну участь у наданні психологічної допомоги, соціально-психологічної адаптації і психотерапії усіх залучених у конфлікт. Увага в першу чергу зосереджується на дітях, сім'ях і найближчому соціальному оточенні, оскільки саме вони є потужним ресурсом підвищення резильєнтності та самовідновлення особистості у постконфліктний період [1-3].

Основними напрямками роботи над цією проблемою є:

- виявлення і діагностика причин соціально-психологічних проблем безпеки та дезадаптації дітей в школі і сім'ї, новому для них соціальному оточенні;
- проведення моніторингів, скринінгів та здійснення аналізу статистичної інформації для виявлення реального стану речей в учнівському середовищі, серед батьків і педагогічних працівників;
- розробка методичних рекомендацій для педагогів, керівників закладів освіти з організації надання психологічної допомоги дітям, педагогам, батькам;
- розробка рекомендацій для працівників психологічної служби з проведення діагностичної і корекційно-розвивальної роботи;
- психологічний супровід та дотримання прав дітей, що опинились у складних життєвих обставинах у т.ч. внутрішньо переміщених із зони АТО;
- здійснення інформаційної і навчальної діяльності для підвищення фахового рівня працівників служби та інших педагогічних працівників з метою профілактики негативних явищ в учнівських колективах.

Станом на червень 2016 року в системі освіти налічувалось 22 616 працівників психологічної служби. Серед них: 14780 – практичних психологів навчальних закладів, 7054 – соціальні педагоги, 782 – працівники районних (міських), обласних центрів психологічної служби системи освіти та методисти методкабінетів відповідного рівня[2].

Впродовж 2015-2016 н/р до працівників служби надійшло 3 014 130 звернень. Необхідно наголосити, що в іншому випадку ці звернення могли б розбирати керівники різних рівнів, представник правоохоронних органів. Отже працівники психологічної служби сприяють зменшенню соціальної напруги, конфліктів, навіть попередженню протиправних дій серед учнів та дорослого населення.

За даними проведеного моніторингу, близько 20% учнів звертались до працівників психологічної служби з питань безпеки та захисту їх прав.

Серед питань, що турбували батьків, найбільш вагомими є: травматичні події (15,9%), труднощі адаптації дитини до колективу навчального закладу (12,2%) та проблеми взаємовідносин у сім'ї та родині (12,1%). Батьки зверталися до соціальних педагогів з питань допомоги дітям та сім'ям у складних життєвих обставинах (СЖО) (23,3%), проблем правового характеру (15,5%), проблем взаємовідносин у сім'ї та родині (15,3%).

Основними причинами звернень педагогів до практичних психологів є: робота з сім'ями вимушених переселенців (33,7%), проблеми взаємовідносин у дитячому колективі (17,5%) та технології вирішення конфліктних ситуацій (15,9%). Основними проблемами звернень педагогів до соціальних педагогів - профілактика делінквентної поведінки учнів (23,6%), профілактика девіантної поведінки учнів (22,6%) та технології організації безпечного життєвого простору для учнів (10,8%).

Протягом 2015-2017 років особлива увага приділялась психологічному супроводу внутрішньо переміщених учнів і сімей. У березні 2016 р. було проведено всеукраїнський моніторинг «Діяльність працівників психологічної служби з надання допомоги постраждалим внаслідок окупації Криму і бойових дій на Сході України».

Як показують дані, що були одержані науковцями, основними цільовими групами для роботи працівників психологічної служби у цьому році стали: діти і сім'ї учасників АТО більше як 48 тисяч, що складає трохи більше 33% від загальної кількості тих, хто звернулись за допомогою; учні і студенти внутрішньо переміщені особи (ВПО) – більше 43 тисяч, що складає майже 30%; батьки учнів ВПО – майже 31 тисяча (більше 21 %).

Загальна кількість осіб, що отримали допомогу від практичних психологів і соціальних педагогів склала більше 145 тисяч. На перше місце у цьому році вийшли проблеми «роботи з дітьми і сім'ями учасників АТО» у зрівнянні з проблемами «адаптації переселених» у минулому році.

У ході всеукраїнського моніторингу «Молодь і протиправна поведінка» (грудень 2015 р. Загальна кількість респондентів становила 10743 особи (учні 9-11 класів, ПТНЗ, ВНЗ 1-2 р.а.), з них учнів міст – 8140, села/селища – 2603 відповідно. Всього було опитано: 5352 хлопця і 5391 дівчину) було виявлено необхідність розробки і впровадження програм профілактики явищ булінгу, дискримінації, жорстокості. Зокрема, 39% учнів і студентів підтвердили зростання вказаного показника, 38% – не визначилися. Таким чином, питання психосоціального супроводу дітей з внутрішньо переміщених сімей має стати пріоритетною в роботі вихователів, класних керівників, практичного психолога, соціального педагога.

Надання соціально-психологічної допомоги постраждалим для багатьох працівників психологічної служби є новим видом діяльності. Тому важливо у короткі терміни організувати підвищення кваліфікації, методичний супровід і супервізію для фахівців, які здійснюють надання допомоги постраждалим.

Підвищення кваліфікації за спецкурсом «Навички кризового консультування та розвиток психосоціальної стійкості до стресу у дітей», який був розроблений фахівцями УНМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України разом з науковцями НаУКМА починаючи з листопада 2015 р. пройшли 689 практичних психологів і 275 соціальних педагогів.

Для підвищення рівня професійної компетентності вказаних спеціалістів УНМЦ практичної психології і соціальної роботи було підготовлено посібник «Захист прав дитини в діяльності соціального педагога навчального закладу». Зміст посібника містить відповіді на актуальні питання у роботі соціальних педагогів щодо особливостей захисту прав дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Важливим напрямом роботи є співпраця з міжнародними і громадськими організаціями

Представництво Дитячого Фонду ООН (UNICEF) в Україні у співпраці з МОН України, Національним Університетом «Києво-Могилянська Академія» і Українським НМЦ у 2015-2017 р.р. реалізували проекти з підвищення психосоціального реагування дітей та родин у центральних та східних регіонах України.

З листопада 2015 року Центр здійснює ефективну співпрацю з Данською радою у справах біженців в Україні (DRC). Зокрема 24 листопада 2015 року спільними зусиллями було організовано і проведено перший круглий стіл з питань розробки і впровадження програм психосоціальної підтримки дітей і батьків в умовах збройного конфлікту на сході України. В результаті роботи були відпрацьовані рекомендації щодо координації діяльності державних установ, міжнародних організацій та НПО в розробці та реалізації програм психосоціальної допомоги населенню, що постраждало в наслідок конфлікту. Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи виступив ініціатором підписання відповідного Меморандуму про наміри дій у сфері координації діяльності щодо розробки та впровадження програм психосоціальної підтримки населення.

Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи постійно здійснює співпрацю з Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда-Україна», у рамках якої в 2014-2017 роках Центр брав участь у 3 різних міжнародних проектах.

Співробітники Центру співпрацюють з Представництвом Міжнародного Медичного Корпусу (ІМС) в рамках Проекту «Налагодження психосоціальної підтримки та забезпечення психічного здоров'я в Україні», беруть участь у роботі Міжвідомчої Робочої Групи щодо адаптування та впровадження керівних принципів Міжвідомчого Постійного Комітету Генеральної Асамблеї ООН з координування гуманітарних питань для створення в Україні Міжвідомчої Координаційної Групи з питань психічного здоров'я та соціально-психологічної підтримки в надзвичайних ситуаціях.

Громадська організація «Інститут миру і порозуміння» спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та Українським НМЦ реалізували проект «Вирішення конфліктів та впровадження

відновних практик серед дітей та молоді, уражених конфліктом» в навчальних закладах Донецької області. Виконавці протягом 9 місяців (лютий-жовтень 2016 року) навчили необхідним навичкам відновної комунікації, вирішення та попередження конфліктних ситуацій близько 1000 педагогів та 200 дітей. Ще майже 2,5 тис. школярів пройшли навчання у програмах за методом «рівний рівному», а близько 4000 дітей безпосередньо взяли участь у відновних практиках з метою вирішення конфліктних ситуацій[1].

Досвід організації з надання допомоги постраждалим та проблеми, що при цьому виникають дозволяють сформулювати низку пропозицій у сфері захисту прав дітей – жертв військового конфлікту:

- налагодити співпрацю МОН України, НАПН України та Національної поліції (департамент кіберполіції) у питанні безпечної поведінки дітей в Інтернеті;
- розробити Національну програму щодо безпеки та захисту прав дітей;
- залучати представників НДО до розробки посібників, підручників, програм у питанні безпеки та захисту прав дітей;
- суттєво оновити (і організаційно і методично) практику виховної роботи у навчальних закладах, переглянути структуру і функції окремих підрозділів, у тому числі і у МОН, підготувати нове покоління посібників з виховної роботи та суттєво змінити підготовку і підвищення кваліфікації вихователів;
- суттєво вдосконалити організацію і зміст виховної роботи у ВНЗ, причому не тільки у ВНЗ III-VI але, у першу чергу у ВНЗ I-II р.а.;
- пропагувати діяльність Національних дитячих «гарячих ліній» з метою швидкого реагування на факти порушення прав дітей;
- сприяти 100% забезпеченню всіх типів навчальних закладів посадами практичних психологів і соціальних педагогів як ресурсу у питанні дотримання прав дітей.

Література

1. Актуальні напрями соціально-педагогічної і психологічної роботи з профілактики насильства і конфліктів в учнівському середовищі. // Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект. – [Навчально-методичний посібник] / К.: ФОП Стеценко В.В. – 2016. – 192 с.
2. Психологічна служба : Підручник / [В.Г. Панок (наук. ред.), А.Г. Обухівська, В.Д. Острова та ін.]. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 362 с.
3. Соціально-педагогічна діагностика дітей та родин, які опинились в складних життєвих обставинах : [метод. рек.] / автори-упор.: В. Г. Панок, В. Д. Острова. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 68 с.